

NI NAIZ ETA I AIZ

1976 - X - 29

Zatarain'darr Ambrosi'k.

Joan dan irailleko batzarrean IKA mintzatzen garanean ETORRI NAUK esatea aldrebeskeri bat dala esan nuan, eta ETORRI NAIZ esan bear genukela. Itxuraz batzarkide guztiek nere iritzia astakeritzat jo zuden. Orduan orrelako euskeraz idatziak badirala, eta urrengo batzarrerako ale batzu bilduko nituala esan nuan. Aginduari erantzuteko ona sortatxo bat ekarri.

Auzia ontan datza: *etorri nauk* euskera gaiztoa da, *etorri* aditzaren laguntzaillea *izan* baita, eta ez *edun*. *Ekarri nauk* eta *ekarri aut* bai, ongi dagode, *ekarri* aditzaren laguntzaillea *edun* baita. Baiña *etorri* aut eziñ esan diteke, *izan*'en ordez *edun* sartzea baita.

Nere esanek edun zuden arrera ikusirik'badiduri euskaltzain guztiak Mikoleta'ren iritzikoak dirala, eta euskeraz norbait il dala adiarazteko iru esakera ditugula; *il da* (zuka), *il dok* (itatoka), *il dona* (itanoka). Baiña il dok eta il dona beste zerbait dira: IK il duk eta IK il dun. Beraz mintzatzen natzaionari iltzaille dala sakatu nai ezpadiot *il da* esan bear diot. *Etorri nauk* ere gaizki esana da; bestek ni *ekarri* egin nezake, baiña *etorri* inork ezin nezake *etorri*: izatekotan ere ni neroni *etorriko naiz*. Ortan euskerak prantzesaren eta alemanaren antzera jokutzen du, eta ez gaztelarak bezela: *etorri naiz, je suis venu, ich bin gekommen*; gaztelaniaz (yo) soy venido ezta esaten, *he venido* baizik. Ingelesezt bietara: *I am come (aquí estoy) eta I have come* to tell you... (he venido para decirles...)

Ona beraz nere sortatxoa:

Azkue, Canc. V., 607:

(Otaño'ren jatorrizko itzak,
C. V. E-21a)

Len seme bat *badet* nik
 nunbait Amerika'n
 ogei urte *badira*
 jun zala emendikan;
ik ara billatutzen
badek biderikan
esaiok aita bizi
 dala oraindikan.

Lenago-re seme bat
badet Amerika'n
 amar bat urte *dira*
 juan zala emendikan:
 topatzen *badek* iñoiz
 aren aztarnikan
esaiok aita bizi
 dala oraindikan.

Berterretxe'ren khantoria:

(Salaberri, 214a)
 Bütanobi gaztia,
 ene anaie maitia:
hitzaz hunik *ezpalinbada*
 ene semia juan *da*.
 Arreba, *ago* ixilik,
 ez othoi egin nigarrik:
hire semia bizi *balinbada*
 mentüraz Mauliala *da*.

(Kantu, kanta, khantore, 143a)
 Bustanobi gaztia,
 Ene anaie maitia,
Hitzaz hunik ez *balinbada*
 ene semia juan *da*.
 Arreba, *ago* ixilik:
 Ez othoi egin nigarrik
Hire semia bizi *bada*
 Mauliala *dün* juanik.

Etxahun (Topet):

Ahargo eta Kanbillu,
 ardura *da* hetan lanhu:
 aspaldin ebili *hiza*
 dendariaren ondun?
 Gantza, gaixua, hasi *ziok*
 loditzen sabel-ondun.

Ixkerraren zamaria (Salaberri, 348a):

Etziok xeha arthorik
 ahuan *ezpeitü* armarik;
 harentako *ezta* jiten
 España'tik olhorik;
 Ixkerra'k hartüz geroztik
eztaki asiaren berririk.
 Ixkerra, *enaintek* mintza,
 zamariak balü bixta;

C. V. 87 ¡Ai Mari Migel! ¿nun *dona* arkandorie?
 ¡Ai Mari Migel! ¿nun *dona* katue?
 Zapi ta Zapi esanagaitik / *eztona* kentzen katue:
 sekula bere *eztot* ikusi / onelan neure burue.

479 Anton, jo *zak* tronpeta;
 Txomin, nun *dek* konketa?
 Edaririk ezpaldin *bada*
 ekarrik beteta.

Peregrinuak *datoz*
 Santiago'tikan:
iriki zak atea
 ikusteatikan.

809 Orra or goien artalde,
 txakurrik bere *eztauke*:
 gaurr or gora yoan gure *badok*
 txikiro-parea *baeuke*.

861 Kristok Pedrori ots egin zion:
 Norekin *ago* orrela?
 Anima gaixo'at emen eldu da
 barnera bear duela.
Ezta lekurik, *ezta* lekurik
 doaiela infernura ortik.

886 Pedro norekin ari *aiz* orrela
 Yauna, emen arima bat da
 zerura nai lukeala.
Ezta lekurik, *ezta* lekurik
 doaiela inpernura ortik.

Badakit bertsoeri zer sakatu oi zaien: bertsolarien
 tranpak. Ona beraz bestelakoak.

Refranes y Sentencias:

- 33 *Badagik* suatean ipirdia uzkarti, zejan berba *dai eugaiti*. (Gogoratu 34: Zaran bat *dagianak*, bi *dai*) (dagi (ke?).
- 203 Lapurrak on *dau* ukoa: *ukairikek*, gaxtoa.
- 208 Odol bearbagea, agirtuko *da* egia *eurea*.
- 227 Il *eikek* ta il *aye*, ta ire erallea il *daye*.
- 422 *Autso*, Txordon, artz orri, ta nik inñes *daida* / (dagida).
- 468 Katuak daroean okelea geyago *da* berea ze ez *eurea*.

Oihanarte:

Argia deritzanari: *hireki ezpaniz*
 itsu hutsa *niz*,
 zeren *bai hiz en'argia*.
Hirekil aldiz
 bederak aldiz
 bazter lekutan baturik
 nonbait *banago*
nun bozenago
 ez errege gertaturik.

Beltxaranari: zer probetxu edertasuna
da hire gorputzean
 tink bihotzean
badatxen gogortarzuna.

Lhande-Lafitte'ren iztegian:

DEINA, din... Ez othe *niz* bada *hire* deina?

Leizarraga. (Euskal protestantismoa zer zen)

87a *Bada, gauza hauk bata bertzearen ondoan eta luzakiago deklaratu ahal ditezenez, zein da hik erran dituan puntuetatik lehena?*

91a Horrez erran nahi *duk*, ezen ezteela inkonbenientik batre, baldin dibinitate bakhoitz batetan komprehenditzen *baditugu* hirur pertsona hauk distinktoki, eta halakotz Jainkoa ezteela partitzen.

96a Zerik *da hik diokan* Erresuma hori?

101a Zergatik *eztuk* simpleki erraiten hitz batez hil izan dela, baina are Pontzio Pilatez ere mentzione *egiten duk*, zeinen azpian hil izan *baita*?

113a Baina *hik* Elizari atribuitzen *draukoan* saindutasun hori, perfeto *da* oraino?

Duvoisin, Bible saindua:

Eksodoa

VII-17 Hau dio beraz Jaunak: Huntarik jakinen *duk* Jauna naizela: huna non joko *dudan* zigorraz hibayeko ura, eta odoletara bihurtuten *da*.

18 Eta hibayean diren arrainak ere hilen *dira* eta urak ustelduko, eta hibayeko uretik edanen duten Egiptoarrak erituko *dira*.

- VIII-1 Jaunak erran zioen berriz Moisi: Sar zaite Faraonen gana, eta errozu: Hau dio Jaunak: *Utzak* ene populua goatera, niri sakrifizio bat egin *dezadan*.
- 2 Bainan ez *badituk* utzi nahi, hire eremu guziak betheko *ditiat* igelez.
- 3 Eta hibaya igelez irakituko *da*: eta igelak goiti athe-ratuko *dira*, sarthuko *dira hire* etxean, eta *hire* etzateko gelan, eta *hire* ohean, eta *hire* zerbitzarien etxeetan, eta *hire* populuaren baithan, eta *hire* labeetan, eta *hire* jatekoen ondarretan.
- 4 Eta igelak sarthuko *dira hire* gana eta *hire* populuaren gana, eta *hire* zerbitzarien gana.
- 20 Jaunak berriz erran zioen Moisi: Jaiki zaite argizirrintetik, eta zaudezi Faraonen bidean: ezen urera ilkhiko *da*, eta errozu: Hau dio Jaunak: Populua *utzak* niri sakrifizio baten egitera.
- 21 Baldinetaria uzten ez *baduk*, huna non igorriko *dudan hitara* eta *hire* zerbitzari, eta *hire* populu, eta *hire* etxeetara zer-nahi uli: eta uli mota guziez betheko *dira* Egiptoarren etxeak, eta hekiek izanen diren lurra-oro.
- 22 Eta egun hartan miresteko gauza eginen *diat* Jesengo lurrean, zeinetan *baita* ene populua; han ulirik izanen ez *baita*: eta jakin *dezakan* ni naizela Jauna lurraren erdian.
- 23 Eta zedarri bat ezarriko *diat* ene populuaren eta *hire* populuaren artean: bihar izanen *da* sendagaila hori.
- IX-1 Bada Jaunak Moisi erran zioen: Ager zaite Faraonen aitzinera, eta errozu: Hau dio Hebrearren Jainko Jaunak: *Utzak* populua sakrifikatzerá niri.
- 2 Baldinetaria oraino ukhora egiten *baduk* eta atxikitzen *badituk*.
- 3 Huna non ere ene eskua izanen den *hire* landen gainean: eta izurrite latz bat *hire* zaldi, eta asto, eta kamelu, eta idi eta ardien gainean.
- 4 Eta miresgarri dena eginen *du* Jaunak Israelen izantzen eta Egiptoarren izantzen artean, Israelen semeenak direnetarik ez *baita* deusere galduko.

- 5 Eta Jaunak ordua berezi *du*, dioelarik: Jaunak bihar obratuko *du* hitz hori lurraren gainean.
- 13 Eta Jaunak erran zioen Moisi: Goizik jeiki zaite, eta Faraonen aitzinean eman, eta erranen diozu: Hau dio Hebrearren Jainko Jaunak: *Utzak* ene populua niri sakrifikatzero.
- 14 Ezen aldi huntan ene zauriak oro igorriren *ditut hire* bihotzaren gainera, eta *hire* zerbitzari, eta *hire* populuaren gainera: jakin *dezakan* ene idurikorik ez dela lur guzian.
- 15 Ezen orai eskua hedatzen dudalarik, izurritz joko *haut hi* eta *hire* populua ere, eta lurretik ezeztaturen *haiz*.
- 16 Zeren-eta *hi* ezarri izan *baihaut*, ene indarra ager dadientzat *hire* gainean, eta ene izena lur guzian aipha *dadientzat*.
- 17 Idukitzen *duk* oraino ene populua, eta ez *duk* utzi nahi goatera?
- 18 Huna non bihar, oren huntan berean erorraraziko dudan harri-abar bat gaitza, nolakorik Egiptoan izan ez *baita*, Egiptoa Egipto denetik egungo eguna artean.
- 19 Igor *zak* beraz orai berean *hire* azienden eta kampoan *ditukan* guzien biltzera: ezen gizon eta azienda, eta kampoan atzemanak izanen *diren* guziak, landetarik bildu-gabe, harria eroriko *zayote* gainera, eta hilen *dira*.
- X-3 Moise eta Aaron sarthu ziren beraz Faraonen aitzinera, eta erran zioten: Hau *dio* Hebrearren Jainko Jaunak: Noiz arteo ez *darotak* amor eman nahiko? *utzak* goatera ene populua niri sakrifizio baten egitera.
- 4 Bainan gogor-egiten *baduk*, eta hura ez *baduk* utzi nahi, huna non bihar xartala sarraraziko *dudan hire* eremuetan.
- 5 Estaliko *du* lurraren gaina, deusik ageriko ez *den* bezala, eta harriak utziak janen *ditu*: ezen iretsiko *ditu* bazterretan heldu *diren* zuhamu guziak.